

A BUDAPESTI DALMŰSZÍNHÁZ. (Ybl Miklós terve szerint.)

az a hír, hogy az egyik legény megérkezett.

Ő is odatért a halott mellé, s ő is beszélt hozzá; de szépen, hízelt szöval.

„Oh kedves Bandi, jó Bandi, mondd meg, hol hagytad a szívedet? S neked adom az ő koporsóját, szemfedőjét, szép selyem halotti ruháját, ha nekem azt megmondod.“

A halottaknak pedig az a szokásuk, hogy nappal mind hallgatnak: csak éjjel beszélnek.

Az özvegy asszony elvitte a maga halottját haza Arácsra.

És éjjel álmában felkereste a megtalált ifju a másik anyát s feleletet adott neki.

„Ne járj az én siromra átkozódnival... Megmondom, hol a fiad... Ott fekszik a pajtásom a tihanyi hegy alatt a legmélyebb örvényben... ott kerestessd.“

És ugyanakkor a menyasszonyt is meglátogatta álmában s beszélt vele nagy nyájasan.

„Köszönöm, hogy nekem ígérted jó pajtásom diófa koporsóját, aranyos szemfedőjét, szép atlasz halotti ruháját. Csak tartsd meg az ő számára. Nekem jó lesz négy szál fekete deszka; meg egy pár kapa föld rá: az alatt is alszom. Te kerestessd a hajdani mátkádat a tihanyi hegy alatt, a hol legmélyebb az örvény — ott fekszik — a nehéz baltája az övébe van dugva, az tartja oda lenn. Köszöntet általam.“

Mi: felvilágosult emberek, nem adunk az álmokra semmit. Két egyező álom csak azt tanúsítja, hogy azonos tárgyról egyenlő kedélyvel töprengett két ember egész nap, s képzelme folytatta álmában a nappal kigondolt képtelenségeket.

Mert hisz az képtelenség, hogy a ki a balatonfüredi nádasban elmerült, az álló tó vize alatt az átelleni tihanyi fokig eltévedhessen. Fogadásból uszónak is nagy ut volna az.

Hanem az együgyű emberek nem szégyeltek az álomlátásuk után megindulni, s a tihanyi örvény fenekén, tiszta víz alatt megtalálták a másik habvölegény testét, fehér csigahéjakkal félig eltemetve. Nehéz baltája az övébe volt dugva.

Pusztá véletlen ez.

A két ifju temetése egy napon ment végbe; az egyik Füreden, a másik Arácsra.

Ámde az özvegy asszony fiának a temetése sem maradt pompában a gazdag menyasszony völegényeé mögött. Az arácsi leányok nem engedték, hogy négy szál fekete deszka legyen a Balaton völegényének örök ágya, felszabtak számára selymet, patyolatot, köntösnek, szemfedőnek, s köröskörül beaggatták koporsóját élő virágkoszorúkkal, úgy vitték ki vállakon s teleültették sirját virággal.

Sokáig volt e kettős temetés a fürdő-idény közbeszédének tárgya.

Az idény végén aztán a fürdővendégek azzal a megnyugtató tudattal hagyták oda

a helyet, hogy az érzékeny történet jó befejezést talál. A kis Mariska elmegy fogadott szülőivel s lesz belőle majd uri kisasszony; — szép Juczi pedig férjhez megy nemes urhoz s lesz belőle nemzeti asszony. Megérdemlik.

..... A másik évben, midőn újra meglátogattuk a füredi fürdőt, a csodaszép Balatont, kérdezősködtünk, hogy mi történt azóta?

.... A kis árva lányának csak nem jött meg a kedve fogadott szülőinél. Egyszer azt mondta nekik:

„Nem maradok én itt magoknál, jó gazdag uraknál; megyek én haza az én szegény anyámhoz.“

Szép Juczi is egyre hervadt, beteges lett; mikor a fájatul való falevéllal együtt neki is válni kellett volna szülőtte földétől, s menni új urával annak hazájába: azt mondá, jól sejtve:

„Nem megyek én veled, jó völegényemmel, megyek én haza a régi kedvesemhez.“

Már otthon is vannak.

A magyar dalműszínház.

A sugárut épületeinek gyöngyfüzérében nem lesz drágább és becsesebb szem az operaháznál, melynek alapját még az idén kezdik lerakni a sugárutra nyíló és teljesen beépítésre szánt Hermina-téren. A nemzeti dalmű e pompás épületben oly házat nyer, minővel nem sok európai város dícselkedhetik. Vannak pazar fényűzéssel épített dalműszínházak gazdag országokban — elég ezek közül a párisira utalni — de nem tudnánk hamarjában nevezni várost, melynek operaháza aránylag oly csekély építési költség mellett annyi előnyeivel bírna a kitünő berendezés és czélszerűségnek, minőket a magyar dalműszínház mutat föl immár teljes részletességgel kidolgozott terveiben. Aranya, porphyra, malachitra, carrarai márványra, jaspisra s még egy esomó más drága anyagra, melyek a párisi új operaház ékítésére pazaroltattak el, nekünk nem telt pénzünk. Annál elismerésméltóbb aztán, hogy a rendelkezésre álló építési tőke kimértsége dacára oly dalműszínházat nyer a főváros, mely nemcsak berendezése korszerűségénél fogva lesz igazán mintaszerűnek nevezhető, hanem külső és architekturai izlés tekintetében is ritkítani fogja párját.

Magunk előtt látva a magyar dalműnek szánt épület tervrajzát, eszünkbe jutnak a nem oly régen mult idők, midőn a hazai színészet s vele együtt a dalmű is még hajléktalan vándor volt az országban s annak fővárosában. Kolozsvárt tünt föl a magyar opera legelőbb, a huszas évek elején, hogy csakhamar tért hódítson magának a Királyhágón innen is. A kolozsvári társulat, mely 1826 végén kiindult Magyarországra, hogy bemutassa a magyar dalművet, nem honosulhatott meg a fővárosban, hol akkor csak a német színészetnek volt állandó otthona. Tizenegy évvel később, 1837-ben teljesült csak a hazafias legforróbb óhaja, s nyílt meg a keresési-uton a herceg Grassalkovich által ajándékozott telken a nemzet közadakozásából fölépült pesti magyar színház, melyet az 1839—40-diki országgyűlés nemzetivé emelt. Mily érdekes története van a magyar dalműnek Ruzicska Ignác kolozsvári karmesteri szereplésétől kezdve Erkel Ferencz idejéig!

E hosszú korszakon át azonban majdnem mindegyre találkozunk erősebb vagy gyengébb kinyomatával azon törekvéseknek, melyek a dalműszínház folyamatosra tett építésére első sorban voltak befolyással: értjük a dráma s az opera különválasztásának rég óta érzett szükségességét. Már az időben — 1837 végén — midőn a Bajza műigazgatása alatt álló dráma surló-

dásba jutott a Mátray által igazgatott dalművel: fölmerült a gondolat, hogy a kettő különválasztása előbb-utóbb multhatlan szükségességgé nővi ki magát. Ez elkülönítés bizonyára megtörténik vala, ha gróf Széchenyi Istvánnak — ki Pestmegyével a színház hovaépítése kérdésében ellentétes állást foglalt el — sikerült volna kivinni kedvencz tervét: a nemzeti színháznál nagyobb és pompásabb színházat építeni a Dunapartra, melynek számára még 1836-ban eszközölt ki telket. A körülmények meghiúsították ugyan e tervet, ámde az opera különválasztása a drámától lassanként egész „keleti kérdéssé“ kezdte magát kinőni a nemzeti színháznál s csak alkalmas időkre várt, hogy egész sürgősségében kerüljön fölszínre.

Gróf Andrássy Gyula miniszterelnöksége alatt végre egy új dalműszínház építésének terve már tüzetesebb megfontolások tárgyát képezte. Az ügy hamar megérlelődött odáig, hogy a szükséges előmunkálatok és tanulmányok fogantatva vétessenek. Paulai megbízatást nyert a külföldi nevezetesebb dalműszínházak viszonyainak tanulmányozására, báró Orczy Bódog pedig egy színházi enquette munkálatai s az említett tanulmányok nyomán előterjesztést intézett a kormányhoz a magyar dalműszínház építése ügyében. Egy ideig aztán szünet állott be e kérdés továbbvitelében, mignem 1873-ban a kivitel stádiumába lépett az egész ügy. Ez időben már oly jelentékeny összegre emelkedtek az építés megindítására szükséges pénzalapok, hogy a kormány megbizhatta a közmunkatanácsot a szükséges előintézkedések megtételével. Magát az építési alapot a király nagylelkűsége teremté, ki évenként több százezer forintot adományozván civilistájából magyar művészeti czélokra, lehetővé tette a kormánynak komolyan hozzálátni az építés kiviteléhez.

1873 márczius havában a közmunkatanács tehát fölhívott a kormány által, hogy jelölne ki a dalműszínház építésére legezelszerűbbnek mutakozó telket, s adjon fölvilágosítást arról is, mennyibe kerülend körülbelül az operaház létesítése? Négy különböző telek közül kellett választania a tanácsnak. Az első a Deákterre néző Wodiáner- és marokói házakból állt, melyek természetesen lerombolandók lettek volna. E telek megszerzése legalább 1.700.000 forintot vett volna igénybe. A vacziut és sugárut sarkán fekvő második telek 1 millió 200.000 forintért alig lett volna megszerezhető. A harmadik telek a még csak lerombolandó újépület helyén kerekített volt a ki s körülbelül egy millióba került volna. A negyedik végre a Hermina-tér volt, melyet mintegy 400.000 forinton vélt megszerzhetőnek a tanács. A közmunkatanács e jelentése alapján a minisztertanács aztán a Hermina-tér mellett állapodott meg, két szempontot tartván főleg szem előtt ez elhatározásánál: először azt, hogy e telek szabadon állván, azon az építés azonnal meg is indítható; másodszer pedig, hogy ezzel kapcsolatban a népszínház ügye is nagy lendületet nyer.

A Hermina-tért Pest város közönsége ugyanis még előbb a népszínház építésére ajánlotta föl hazafias áldozatkészséggel. Minthogy azonban ép e telek kiváló fekvése nagyobb-szerűbbé és költségesebbé tette volna a népszínház fölépítését, mely arra elegendő tőkével nem rendelkezett, az érdekelt felek megállapodása és Pest városa hatóságának beleegyezése mellett oly értelmű szerződés jött létre, hogy a népszínházi bizottság eladja 500 ezer forintért a herminatéri telket a dalműszínház alapjának. Így aztán népszínházon, operaházon egyaránt volt segítve. Jelentékenyen növelte ez utóbbi pénzalapját Pest városának azon hazafias adománya is, hogy a már régebben általa a nemzeti színház részére följárlt telkek eladásából befolyt 403.200 forintnyi összeget időszaki kamataival együtt a dalműszínház építésére engedte át. Valóban oly jelentékeny adomány, mely a legékezzelőbban tanuskodik a főváros rendkívüli áldozatkészségéről.

Nem állván eszerint többé semmi akadály az építési előmunkálatok utjában, Ybl Miklós budapesti építész megbízást nyert az operaház vázlatának elkészítésével. Egy, b. Podmaniczky Frigyes elnökelete alatt összehívott enquette, e vázlat alapján elkészíté az építési programot, előterjesztve azt a belügyminiszternek, ki aztán hat építész hívott föl tervek készítésére, még pedig Ybl, Szkalniczky, Steindl, Linczbauer

budapesti, Fellner bécsi és Bohnstedt góthai építészeket. A vázlattevéért minden építésznek 2500 frt biztosított, ellenben a legjobb vázlat készítőjének 20,000 forint jutalomdíj tüzetett ki. A tervek bemutatásának határideje 1874 január 15-én telvén le, a nyolcztagu jury, b. Podmaniczky Frigyes elnöke alatt, hozzáfogott a tervek bírálatahoz, s Ybl Miklós tervének ítélte oda az elsőséget.

E tervvázlat nyomán aztán Ybl elkészíté a végleges tervet, melyet a miniszterium is elfogadott, s mely szerint a dalmüszinház föl fog épülni s melyet sikerült rajzban mutatunk be olvasóinknak. Ybl kiváló építészeti tehetsége e műben a legelőnyösebben jelentkezett. E jeles építészünk, kinek a főváros néhány legmonumentálisabb épületét köszönheti, — elég a külföldön is elismeréssel méltatott új vámpalotára utalni — s ki csak legutóbb is a királyi várkert alatti nagymérvű építkezések és a lipótvárosi templom meglepően szép tervrajzai által keltett figyelmet, szerencsés kézzel bírta összeegyeztetni az operaház tervrajzaiban az egyszerű, imponáló izlést a berendezés czélszerűségével. A nemes olasz renaissance stýlben tartott dalszínház minden oldalról szabadon áll s főhomlokzatát a sugárut felé fordítja. Előtere, beleértve a sugárut szélességét, közel 24 öl. A köburkolattal ellátott főhomlokzaton van a közönség számára föntartott kocsiföljáró. Ezenkívül azonban még két más kocsiföljárót látunk az épület oldalain. Ezek közül a nyugoti oldalon levő Ó Felsőgek kocsiföljárója, a keleti oldalon elhelyezett pedig az igazgatóságé. Két ki- és bejáró a páholy és földszinti közönség számára, két másik pedig a harmadik és negyedik emeleti közönség számára létesítettik. Van azonban veszély esetére két tartalék kijáró is, melyek a földszintről a páholyok alatt vezetnek a szabadba.

Belépve a nagy csarnokba, a tágas előterekkel ellátott négy pénztári helyiségen kívül, annak szomszédságában következő helyiségek lesznek láthatók: az őrség szobája; a vezénylő tiszt szobája; a rendőrlégénység szobája; a rendbízott s az orvos szobái, végre a kapus páholya. A nézőtér, melyhez egy nagy diszlepcsőn kívül még néhány más lépcső vezet föl, 1855 ülő- és 204 állóhely van elhelyezve, úgyhogy a nézőtér összesen 2059 személyre van tervezve. Van pedig földszint 308 karszék, 52 zártzék és 90 állóhely; 24 földszinti és 2 proscenium-páholy. Az első emeleten a királyi páholyon kívül összesen 24 páholy. A második emeleten 25 páholy; a harmadikon két páholy és 497 zártzék; a negyedik emeleten végre két páholy, 474 ülő- és 114 állóhely. Kiváló gond fordított a ruhatárakra, s a zenekari helyiségre is, melynek területe mintegy 21 négyszögöl.

Az épületnek a színpadi személyzet és igazgatóság számára föntartott részében mindenkéltől a színpad vonja magára figyelmünket, mely összesen 22 $\frac{1}{2}$ öl hosszú, illetőleg mély, s elől 7 öl 1 láb széles. Az előszínpad mélysége 11 öl, a hátsó színpadé pedig 11 $\frac{1}{2}$ öl. Temérdek helyiség volt elhelyezendő részint a színpad tőszomszédságában, részint közelében, s hogy a beosztás e nehézségeit sikeresen oldotta meg az építész, egyik kimagasló érdeme Ybl tervének. Az öt emeletes épület minden része vagy közvetlen, vagy legalább is könnyű összeköttetésben áll a színpaddal. A pinczehelyiségekben a nézőterem fűtésére szolgáló kályhák, a fa- és kőszénraktárak, s a légesatornák vannak elhelyezve. Azonkívül itt vannak az asztalosok, gépészek, aranyozók, cachirozók műhelyei — egyenes összeköttetésben a színpaddal; öltözőhelyiségek 200 statisztá s ugyanannyi statisztanó számára; a physikus s a világító-mester szobái; a házmester s a tűzország lakásai. A pincze egész hátsó része diszlet-, illetőleg állványraktár. Földszintén a színpadtól jobbra és balra a kardalnokok és kardalnoknok öltözői, két hangolóterem a zenészek számára, a színházi őrmester páholya s a fodrász szobái vannak elhelyezve. Az egész hátsó rész függőnyraktár. A fél-emeletet, 8 kisebb és 2 nagyobb szoba a színpad tőszomszédságában, a magánénekesek öltözőhelyiségeit képezi. Van itt azonkívül egy szünetelő szoba a karmester, rendező és ügyelő, s egy tág és csinos szünetelő csarnok a magánénekesek számára. Hátról diszletraktárak vannak elhelyezve. Az első emeleten a tűzmentesen épített színházi könyvtár s a ballet-személyzet jótőzszobái foglalnak helyet.

Az igazgatóság helyiségei az egész második emeletet veszik igénybe, az igazgató fogadó termeivel, a titkár, számvevő, pénztárnok, gazdasági felügyelő stb. szobáival. A harmadik emeleten a jegykészítők, a karnagyok, rendezők, ügyelők és gépészek szobái vannak elhelyezve. Van itt azonkívül egy tanácskozó terem, négy próbaterem magánénekesek, egy szoba a kartanító s termék a táncpróbák számára. A negyedik emelet helyiségei: a jelmez-mester szobája; egy kisebb szabóműhely; újjelmezek raktára; drága jelmezek és ékszerek rakhelye; szoba a kelmék elhelyezésére; fegyver- és hadi szertár. Az egész hátsó rész, mintegy 200 négyszögöl területtel, jelmeztár gyanánt szolgál. Az ötödik emeleten, illetőleg padlás alatt, a festőterem s a festők szobái foglalnak helyet. Egy hét öl széles nyíláson át a kész függönyök innét egyenesen a színpadra bocsáthatók le.

E rövid felsorolásból is alkothat magának az olvasó némi fogalmat arról, minő sokoldalú tekintetek és kívánalmakra kellett figyelemmel lennie az építésznek. Ha még most tudjuk, hogy az akusztika, a világítás, szellőztetés, fűtés és tűzmentes építés kérdései is szerencsésen oldottak meg a tervben, s hogy mindezen tekintetekben a dalmüszinház meg fog felelni a legkorszerűbb igényeknek, akkor csak megnyugvással és örömmel nézhetünk eléje azon napnak, melyben meg fog nyilni a magyar dalművészet palotája. Az építési költségek eleinte 2 millió, utóbb a fölszereléssel együtt 3 millió forintban irányoztatnak elő. A majdan elkészülő épület, a mint egyrésztől fönnen fogja hirdetni a király nagylelkűségét s a fővárosi közönség áldozatkészségét, másrésztől hatalmas tanujele marad építészé kiváló tehetségének, s azon buzgalomnak, melyet a b. Podmaniczky Frigyes szakavatott elnöksége alatt álló építészeti bizottság fordít az építés ügyére.

A REJTELMES SZIGET.

Második rész: Az elhagyott.

II. Fejezet. Fel az egyik folyón, le a másikon; át az egész szigeten. Az ember nem járta erdők.

Másnap reggel, október 30-dika volt, minden készen állt a tervezett kirándulásra. Abban állapotok meg, hogy csónakjukkal a Mercy folyam mentén mennek fölfelé, a mig csak mehetnek; így aránylag fáradság nélkül teszik meg utjuk egy nagy részét, s élelmi szert és fegyvereket könnyű szerrel vihetnek magokkal a sziget nyugoti része felé, a hol még eddig soha nem jártak.

A dagály már félórja megkezdődött, s a víz oly hatalmasan nyomult föl a folyó torkolatába, hogy haladásukat tetemesen megkönnyebítette. A dagály épen a legerősebb volt, mert a holdtöltéig csak három nap volt; a csónak gyorsan haladott a vizen. Néhány percz múlva elérték az utolsó (nekik most első) könyököt, a mit a folyó utja alkot, s a hol Pencroff, ezelőtt hét hónappal, az első tutajt tákolta volt össze. E meglehetősen hegyes szegletű kanyarodás után a folyó több mérföld hosszúságban csaknem egyenes vonalu irányt tartott, s a sűrű erdők változatlan zöldje közt hosszan volt látható.

A Mercy partjai felséges látványt nyújtottak. A fák szépsége, a víz tükörében való visszaverődés által kétszereződni látszott. A hirlapíró, Harbert és Pencroff több ízben ki is szállottak a partra, hogy a sajátos és dús növényzet közt vizsgálódjanak: nem találnak-e valami hasznos növényt? Top is velök ugrott ki mindig, s többnyire hajtott valamit a sűrűben. A többi közt egy pár tyúkfélét is fogtak, és pedig elevenen, s magokkal vitték, hogy otthon baromfit is szaporítsanak. Növényeket is, a mi csak használhatónak s a tenyésztésre érdemesnek látszott, gyökerestől kivettek s úgy vitték magokkal. Pencroff mind csak arra áhított, vajha dohányplántát találnának: de az eddig nem volt látható még sehol.

Tíz óra tájt, valami öt kis mérföldnyire a

torkolattól, egy szép helyen kikötöttek, hogy a magas sudar fák árnyékában, a parton pihenőt tartva megreggelizzenek. Félórát töltöttek itt kényelmes heverésben. A víz folyást hatvanhetven láb szélességben folyt s átlag hat láb mélységgel. Jobb partja erdösebb, a bal meredekebb volt. Mind két felől számos patakocskák ömlött bele s nevelte vizét a hegyek és erdők csapadékával; de azok egyike sem volt hajózható. Az erdő végtelenig látszott terjedni, legalább a mig a szem ellátott; de sehol semmi nyomát nem mutatta, hogy ember járt volna benne valaha. Favágó fejszéje még nem érintette e törzseket soha; sem a hosszú ihzalagok indáit, melyek a tizedik fűg is elfutottak s egész hálót szöttek a sűrűségben, nem szagatta meg utcánálók keze, vagy daraszolója. Ha egy-két hajótört vetődött is valaha e pusztaszigetre, világos hogy az csak a partok közelében maradt s ott várta be jó szerencsét, hogy valami hajó ismét fölvegye.

Ezalatt a dagály vissza kezdett már térni, s hogy utjokat a vizen fölfelé folytathassák, nagyobb erővel kelle az evezőkhez nyulniok. Nab és Harbert eveztek; Pencroff a kormányt vitte; s az ut vigan folyt tovább.

Azonban az erdő is ritkulni kezdett s nyugot felé, a merre utjok tartott, egyre vigályosabb lön. A fák nem voltak oly vastagok, s helyen helyen csak egyes törzsek állottak magánosan. De aztán annál üdébben, annál szebben virultak a bővebb tér s szabadabb levegőben. Mily felséges példányai a forró és a déli mérsékelt öv határán álló flórának!

— Ime, eucalyptusok! mondá Harbert, a ki nagy növényismerő volt.

Valóban, az ausztráliai és új-zeelandi növényzet e legszebb példányának testvérei voltak azok, felséges sudarakkal, melyek némelyike kétszáz lábnyira is emelte fejét, törzse a föld színén husz láb kerületű volt s öt hüvelyk vastagságú héja illatos mézgát eszegett. Képzelnem sem lehet szebbet a myrtus-nem e diszpéldányainál, melyek széles, lapos, legyező-alaku koronájokat élével fordítva a napnak, egész a földig engedik esni a napsugarak verőfényét. Lábaik körül üde zöld fű bársonya vontá be a földet s a bokrok sűrűjéből drága kövekként csillogó tollazatu madarak rebbentek föl a közeledő neszre.

— Ezek aztán fák! — kiálta föl — Nab. De van-e aztán valami hasznuk?

— Áhá, — felelé Pencroff — az óriás fák is csak olyanok, mint az óriás emberek; nem valók egyéb, mint mutogatni a vásárokon.

— Abban csalódom, — veté közbe Spillett a hirlapíró, — az eucalyptusokat közelebből a műasztalosok nagyon kezdik használni.

— Egyes fajáknak pedig a legkitünőbb tulajdonaik vannak, — folytató Harbert, a szenvedélyes kis botanikus. — E nemhez tartozik a hindu körtefa, a goyava-fa; ide a szegfü-szeget termő fűszerfa, a pomagranát s mások. Ezek az előttünk levő óriás példányok pedig: tudjátok mire jök? Tudjátok-e, hogy hívják őket Ausztráliában és Új-Zeelandban?

— Hogy?

— Hát láz-fáknak; nem mintha lázt okoznának, sőt inkább, mert azt eltávolítják. A hol dusan tenyésznek, annyira megtisztítják a levegőt, hogy a járványos láz erőt nem vehet. Tetek már kísérletet moesáros vidékeken, és pedig déli Európában s északi Afrikában, hol azelőtt a posványláz uralkodott s csak úgy söpörte az embereket, ez eucalyptusokat ültették, tenyészítették: s a levegő megtisztult, a lázak megszűntek dühöngeni.

— Ez jó biztosíték nekünk, hogy a mig a Lincoln-szigeten lakunk, nem leszünk hideg-lelősök.